

Yaşlılığa Politik Ekonomik Yaklaşım: Carroll Estes Modeli

Elif Çevik¹

Öz

Sosyal politika ve sosyal hizmetlerin temel konularından biri olan yaşlılık, dünya nüfusunun hızla artmakta ve yaşlanmakta olduğu demografik gerçeği nedeniyle gerek bilim insanlarının gerekse politikacıların giderek daha fazla ilgisini çekmektedir. Buna rağmen Türkiye’de, sosyal politikalar ve sosyal hizmetler alanında, lisansüstü düzeyde yaşlılık çalışmalarının sayısı oldukça azdır. Yapılan çalışmalar ise ekseriyetle yapısal-işlevselci yaklaşıma sahip olup eleştirel yaklaşımdan uzaktır. Dolayısıyla bu makalede, yaşlılık çalışmalarıyla ilgili mevcut akademik yazında eksikliğini fark ettiğimiz eleştirel yaklaşıma yer verilmek istenmektedir. Bu bağlamda söz konusu yaklaşıma ait en güçlü örneklerden biri Carroll Estes’e aittir. Estes’in modeli ise Türkçe akademik yazınında ilk kez tüm hatlarıyla tanıtılacaktır. Söz konusu modelde, merkezi fenomen olan yaşlılık, makro düzeyde ideoloji, devlet, cinsiyet sistemi, post-endüstriyel kapitalizm ve küreselleşme, medikal endüstri kompleksi ve yaşlı bakımı girişimleri boyutlarıyla incelenirken mikro düzeyde ise birbirine kenetlenmiş baskı sistemleri olan, sınıf, ırk/etnisite, cinsiyet ve vatandaşlık olguları üzerinden ele alınmıştır. Dolayısıyla oldukça katmanlı olan bu modelin, sosyal politika, sosyal hizmetler ve sosyoloji alanları başta olmak üzere birçok disipline katkı sağlayacağı açıktır. Ayrıca ilgili araştırmacılara da yaşlılık olgusunu anlama ve çözümlemede çok daha geniş bir bakış açısına sahip olmalarına yardımcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık • Sosyal politika • Politik ekonomi • Eleştirel teori • Sosyal teori

Political Economic Approach to Old Age: The Carroll Estes Model

Abstract

Aging, a crucial concern within social policy and services, has gained increasing attention from scholars and policymakers because of the accelerating global demographic shift toward the aging population. Despite this, postgraduate studies on aging within Turkey’s social policy and services field remain notably low. Moreover, existing studies predominantly adopt a structural-functional approach, lacking critical analysis. Thus, this article addresses this gap by introducing a critical perspective, notably lacking in current Turkish academic discourse on aging studies. To this end, Carroll Estes’ model, exemplifying such criticality, is presented comprehensively for the first time in Turkish academia. Estes’ model delves into the central phenomenon of aging at both macro and micro levels, scrutinizing ideology, the state, gender system, postindustrial capitalism, globalization, the medical-industrial complex, and elderly care initiatives at the macro level. At the micro level, it examines interlocking systems of oppression, class, race/ethnicity, gender, and citizenship. This multifaceted model promises to enrich various disciplines, particularly social policy, social services, and sociology, offering researchers a broader lens for understanding and analyzing the complexities of aging.

Keywords: Aging • Social policy • Political economy • Critical theory • Social theory

¹ Sorumlu yazar: Elif Çevik, İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, İstanbul, Türkiye.

E-posta: elifcevik@gmail.com ORCID: 0000-0002-3279-1690

Atıf: Çevik, E. (2024). Yaşlılığa politik ekonomik yaklaşım: Carroll Estes modeli. *Senectus*, 2(1), 1-25. <https://doi.org/10.26650/senectus.2024.2.1.0018>

Extended Abstract

The rapid growth and aging of the world's population pose considerable challenges. While in primitive times, only a fraction of the population reached old age, in modern times, the majority attaining old age raises multifaceted concerns. Consequently, interest in aging studies has increased globally, causing new disciplines such as gerontology and the development of new social theories. Among these, activity theory stands out, dominating much of the Turkish literature. However, this approach overlooks the crucial aspects of aging. Consequently, critical examinations of the political economy of aging are increasingly capturing the attention of scholars. Carroll Estes emerges as a leading figure among these critical theorists. With a distinguished academic career, Estes has delved into Social Security and Medicare policy, healthcare reform, long-term care, and the economic and health security of older women. Recognized as a pioneering scholar in the fields of "political economy of aging" and "critical gerontology" Estes and his theories remain largely absent in Turkish aging literature. Thus, this article aims to bridge this gap by introducing Estes' theories to Turkish academia. Estes has made notable contributions to the aging literature, with his theoretical models and concepts representing seminal works in the field. This article presents Estes' model and concepts comprehensively for the first time in Turkish aging literature. For example, Estes' concept of the "aging enterprise" has been translated into Turkish as "elderly care initiatives" and incorporated into Turkish discourse. Thus, Estes' model emerges as a valuable resource awaiting exploration, particularly within disciplines such as social policies and services.

Understanding the fundamental concepts proposed by Estes is essential for fully understanding his ideas and contributions. However, delving into these concepts necessitates not only understanding the phenomena they address but also discerning the motives driving their formulation. Hence, our article briefly incorporates the main points emphasized by the political economy theory that forms Estes's theoretical framework. Political economy theory treats aging through the lens of interwoven connections between the macro-level, social dynamics, intermediate-level organizational and institutional, and micro-level individual experiences (Estes, 1979).

At the heart of Estes' model lies the public/citizen. Power dynamics among the state, postindustrial capitalism, and gender systems, entailing bidirectional relationships, unfold within the framework of "interlocking systems of oppression" (Collins, 1990, p. 225) stemming from gender, social class, and racial and ethnic statuses across life (Dressel et al., 1997, p. 583; Estes, 2001, p. 2). Moreover, Estes perceives ideology as the main framing element enveloping other concepts in defining aging and shaping policy responses to aging within society (Estes, 2001, p. 2). Employing this model of political economy theory, Estes constructs a theoretical framework of social policy and aging. However, he incorporates additional analytical levels, namely the "medical-

industrial complex” and “elderly care initiatives” into the framework. These elements emerge as products of and intersect with the relationships among postindustrial capitalism, the state, and gender systems while focusing on the citizen/public. Consequently, the model expands to include a fifth level (Estes, 2001, p. 3).

Estes’ model of social policy and aging offers a multilayered analytical framework that addresses the intricate, conflicting, and competitive relationships among postindustrial capitalism, the state, and the gender/sex system, which in turn shape and sustain the medical-industrial complex and elderly care initiatives. Viewed through a conflict theory perspective, the model acknowledges and attempts to illustrate the ongoing struggle among its actors, underscoring the important role politics plays in determining the extent to which one actor can assert dominance and control over others (Estes, 2001, pp. 3–4).

According to Estes, ideologies wield substantial power in shaping, modifying, and implementing social policies. Particularly, the twin ideologies of neoliberalism and neoconservatism have proven highly effective in efforts to drastically transform Social Security and Medicare programs (Estes, 2001, p. 102). Neoconservative ideology, influential in social policy formulation, exerts notable influence on the sociocultural sphere, giving rise to motivational crises such as exacerbating gender conflicts and imposing emotional pressures regarding familial responsibilities (Estes, 2001, p. 102). In this context, neoliberal ideology limits economic policies to inherently pro-market actions, while neoconservative ideology limits the nature and scope of actions within the traditional family structure (Therborn, 1980, pp. 97–100).

In Estes’ model, the subsequent link after the overarching ideology involves class, race/ethnicity, gender, and age. These elements are viewed as interlocking systems of oppression arising from conflicts and stratification within the social structure (Collins, 1990; Estes, 2001, p. 13). Social class, race/ethnicity, and gender are directly correlated with the resources accessible to individuals in old age, both due to their status as interlocking systems of oppression at the macro level and their intersectionality at the micro level (Estes, 2001, p. 13).

Within Estes’ theoretical framework, the examination of the state revolves around its capacity to (a) allocate and distribute scarce resources, (b) mediate between various societal segments and classes, and (c) address conditions potentially threatening social order. Analyzing public policies governing resource allocation and distribution for older citizens by the state is crucial. This transcends mere considerations of resource availability for social spending. Estes underscores the tangible and perceived ramifications of allocating an increasing share of resources to the elderly on business, economic growth, industry, and industrial relations (Estes, 2001, p. 7).

In Este's theoretical constructs, postindustrial capitalism, and its linked globalization hold important positions within the political economy of aging. Estes finds a strong relationship between aging and postindustrial capitalism/globalization. He examines how these phenomena, along with informationalism, shape the lives of older individuals, establishing a relationship between macro- and micro-structures (Estes, 2001, p. 4).

The inclusion of the sex/gender system marks a new addition to the political economy discourse. While previous studies have explored gender's role at individual and policy levels, its incorporation as a key institutional force in explaining social policy on aging is new (Estes, 2001, p. 8). Estes offers two primary reasons for integrating gender into the theoretical model: First, the increasing proportion of women within the elderly population. Second, women's greater dependency on the state compared with men, persists across the lifespan regardless of age (Estes, 2001, p. 121). Estes posits that gender differences in the aging experience stem from the entrenched role of gender within social and political structures.

The concept of citizen/public, central to Estes' theoretical framework, draws upon critical literature asserting the absence of a universally and equitably shared experience of citizenship (Estes, 2001, p. 10). According to Estes, the fundamental issue surrounding citizenship lies in the dichotomy between capitalism and democracy within capitalist democracies, engendering tension and contradiction (Estes, 2001, p. 10). Citizenship, Estes argues, embodies both economic and political dimensions, as the life opportunities offered by states to their citizens are largely based on labor force participation and property ownership.

Understanding aging and social policy requires attention to two overlapping and mutually reinforcing structural arrangements: the medical-industrial complex and elder care initiatives. The medical-industrial complex comprises a highly stratified and expansive healthcare sector dominated by multibillion-dollar corporations (Estes et al., 2001, pp. 165–166). Coined by Estes in 1979 (p. 2), the term "aging enterprise" resides within the confines of the medical-industrial complex, yet extends beyond healthcare to encompass governmental and institutional actions across all facets related to aging. Conversely, aging initiatives generally focus on the relationship between social policy and the circumstances and requirements of older individuals (Estes et al., 2001, p. 167). Estes posits that at the heart of both the medical-industrial complex and the aging initiative lies the commodification of health, wherein healthcare and the needs of the elderly, along with other societal needs, are transformed into commodities for specific economic markets (Estes, 1979). Consequently, both capitalist capital and governments perceive healthcare and elderly services as economic products rather than social goods.

The crisis of the welfare state precipitated by postindustrial capitalism, globalization, and technological advancement has resulted in old age being perceived as a financial burden on public expenditure. While solutions such as “extending the retirement age” and promoting “active aging” have been proposed for the aging population, they have proven insufficient in comprehensively addressing the issue. This inadequacy has spurred an increased interest in critical theory, with old age emerging as a focal point within political economic theory. Estes’ model, encapsulated within this discourse, offers a considerably more comprehensive and detailed framework than other theories of old age. Notably, Estes’ emphasis on gender, which is often neglected in conventional aging theories, constitutes an innovative and valuable contribution. Given the current dearth of Turkish literature on aging, we believe that Estes’ theory holds the potential to considerably enrich aging studies in Turkey. Through this article, we aim to highlight the overlooked aspects of Estes’ model, bringing them to the attention of relevant researchers and scholars.

Yaşlılık Literatürümüze Girecek Yeni Bir İsim: Carroll Estes

Dünya nüfusu hızla artmakta ve yaşlanmaktadır. Nüfusun çok azının yaşlanabilmesi, insanlık deneyimi için bir sorun oluşturduğu gibi, nüfusun büyük çoğunluğunun yaşlılık dönemine erişmesi de çeşitli kaygılara neden olmaktadır. Bu bağlamda dünya genelinde yaşlılık çalışmalarına olan ilgi artmış, süreç içerisinde gerontoloji gibi yeni disiplinler oluşmuş ve yaşlılığa yönelik yeni toplumsal teoriler öne sürülmüştür. Bu teoriler içerisinde en fazla öne çıkan ise Türkçe ilgili literatüre de hâkim olan aktivite kuramı olmuştur. Ancak bu teori, yaşlılığı anlamada ve yaşlıların ihtiyaçlarına cevap vermede yetersiz olması nedeniyle farklı kuramcılar tarafından eleştirilmiştir. Politik ekonomik yaklaşım üzerine bina ettiği model ile yaşlılığı açıklamaya çalışan Carroll Estes'in bu kuramcılar arasında yer alan en dikkate değer isim olduğunu düşünmekteyiz. Ancak Türkçe yaşlılık çalışmaları literatüründe Carroll Estes'in ismine ve teorisine neredeyse hiç rastlamıyoruz. Bu nedenle, bu makale ile, teorinin geniş hatlarıyla ilk kez Türkçe literatüre tanıtılmasını arzu ediyoruz. Zira Estes'in geliştirdiği modeli, başta sosyal politikalar ve sosyal hizmetler disiplinleri olmak üzere birçok disiplin için keşfedilmeyi bekleyen çok değerli bir hazine olarak görüyoruz.

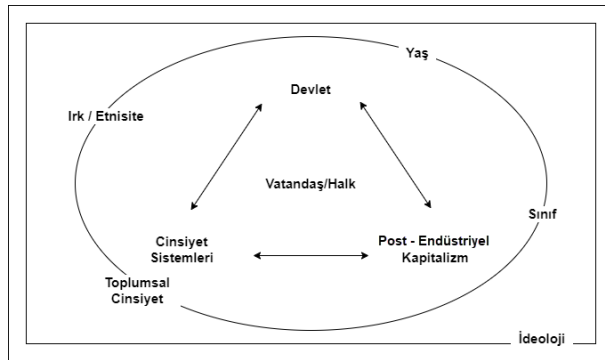
Carroll Estes'in teorisini tanıtmadan önce, kendisinin oldukça başarılı akademik biyografisini sunmak istiyoruz. Lisans derecesini Stanford Üniversitesi'nden, yüksek lisans derecesini Southern Methodist Üniversitesi'nden alan Carroll L. Estes, kampüs çapında Sağlık ve Yaşlanma Enstitüsü'nü (1979-1998) kurduğu ve yönettiği California Üniversitesi, San Francisco'dan (UCSF) Sosyoloji Fahri Profesörü derecesini almıştır. Londra Ekonomi Okulu'nda ve Paris'teki Sorbonne Üniversitesi'nde misafir profesör olarak bulunmuştur. Hemşirelik Yüksek Okulu'nda Sosyal ve Davranış Bilimleri Bölümü'ne başkanlık etmiştir (1981-1992). Estes, Ulusal Tıp Akademisi üyesidir ve Akademi İcra Kurulu Başkanı William Arnone, Estes'i “eşsiz bir lider ve öncü” olarak nitelendirmiştir. Sosyal Güvenlik ve Medicare politikası, sağlık reformu, uzun süreli bakım ve yaşlı kadınların ekonomik ve sağlık güvenliği üzerine çalışmalar yapmış olan Estes, “yaşlanmanın politik ekonomisi” ve “eleştirel gerontoloji”nin kurucu bilgini olarak tanınmaktadır. Son derece verimli yazın hayatının yanı sıra Estes'in araştırmaları birçok prestijli dergide yayımlanmıştır. Carroll Estes'in yaptığı araştırmalar, hâlâ milyonlarca yaşlı yetişkinin hayatını etkilemeye devam etmektedir.

Temel Kavramlar

Estes'in önerdiği temel kavramları anlamak, onun fikirlerini ve eserlerini tam olarak anlamak için elzemdir. Ancak bu kavramları anlamak, yalnızca onların işaret ettiği olgularla değil, bu kavramların ortaya konmasındaki saiklerin de anlaşılmasıyla mümkün olacaktır. Bu sebeple politik ekonomi kuramının vurguladığı temel noktalardan bahsetmek gerekir.

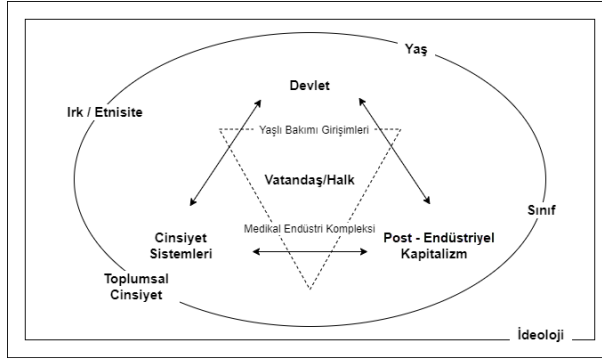
Politik ekonomi kuramı, aktivite ve geri çekilme kuramlarını eleştirirken, yaşlı bireylerin toplum içerisindeki konumunun ve yaşlanma deneyimindeki yaşam tatmininin en önemli ve belirleyici faktörünün toplumsal sınıf olduğunu vurgulamaktadır. Bu bakış açısına göre, ekonomik gelir eşitsizliği, zenginlerin daha zengin, yoksulların daha yoksul olmasına yol açmakta ve bu, toplumsal eşitsizlik ve tabakalaşmayı artırmaktadır. İktidar sahipleri ve sermaye sahipleri arasındaki ilişkiler çerçevesinde şekillenen sosyal politikalar, dezavantajlı grupların konumlarını ve durumlarını biçimlendirmektedir. Yaşlılık döneminde ortaya çıkan ‘kümülatif dezavantajlar’ gibi sorunlar da bu eşitsizlikten pay almakta ve toplumdaki yaşlı bireylerin konumu ve yaşlanma deneyimi, iktidar ilişkilerinin bir ürünü olarak üretilmektedir (M. Şentürk & Altan, 2015, s. 26). Bu nedenle politik ekonomi kuramı, bu tür sorunların yapısal kaynaklı olduğunu kabul etmekte ve siyasi politikaların değişiminin sorunun çözümünde gerekli olduğuna dikkat çekmektedir (Hooyman vd., 2015, s. 151-152).

Politik ekonomi kuramı, yaşlılığın yalnızca toplumsal koşullar ve daha geniş toplumsal düzenin sorunları bağlamında anlaşılabilirliği varsayımına dayanan sistematik bir görüştür. Sosyal politikanın yanı sıra, yaşlılık ve yaşlanmanın inşasına katkıda bulunan yapısal güçler ve süreçlerin geniş etkilerini vurgular. Bu nedenle, politik ekonomi perspektifi, ekonomi, siyaset bilimi, sosyoloji ve gerontoloji yaklaşımlarını birleştirerek, sağlık ve yaşlanma konularının daha anlaşılır bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olmuştur (Estes, 1979, 2001, s. 1). Politik ekonomi kuramı, yaşlanmayı makro düzeyde toplumsal, orta düzeyde örgütsel ve kurumsal ve mikro düzeyde bireysel boyutların arasındaki bütünleyici bağlantıları ile ele almaktadır (Estes, 1979). Estes’in önerdiği yaşlanmanın politik ekonomisi teorik modeli, yaşlanmanın sosyal ve yapısal olarak üretilen doğasını açıklayan çok düzeyli bir analitik çerçeve sunar. Post-endüstriyel sermaye, devlet ve cinsiyet/toplumsal cinsiyet sistemi arasında, aşağıdaki şekilde de görülebileceği gibi, çelişkili ve rekabetçi çok yönlü ilişkiler vardır. Bu ilişkiler, “medikal endüstri kompleksi” ve “yaşlı bakım girişimleri” gibi yeni kurumsal aktörleri yaratmakta ve onları bünyesine katmaktadır (Estes, 2001, s. 2).

Şekil 1.1. Politik Ekonomi Kuramı Modeli: Estes versiyonu.

Estes'in politik ekonomi kuramı modelinin merkezinde, makro ve mikro düzeylerinin derinlemesine araştırıldığı halk/vatandaş bulunmaktadır. Onu çevreleyen ve iki yönlü ilişkilere sahip olan devlet, post-endüstriyel kapitalizm, cinsiyet sistemleri arasındaki güç mücadeleleri, yaşam boyu toplumsal cinsiyet, sosyal sınıf, ırksal ve etnik statünün “birbirine kenetlenen baskı sistemleri” (Collins, 1990, s. 225) bağlamında meydana gelmektedir (Dressel ve ark., 1997, s. 583; Estes, 2001, s. 2). Estes ideolojiyi, yaşlanma konusunun tanımlanmasında ve politikaların toplumda yaşlanmayı nasıl ele aldığıni belirlemede asıl çerçeveyi oluşturan bir unsur olarak görür (Estes, 2001, s. 2).

Şekil 1.2. Sosyal politika ve yaşlanmanın teorik modeli: Estes versiyonu.

Estes'in sosyal politika ve yaşlanmanın teorik modelinde ise sistem, politik ekonomi kuramı ile aynıdır. Estes bu modelde, post-endüstriyel kapitalizm, devlet ve cinsiyet sistemleri arasındaki ilişkilerin bir ürünü olan ve onlara değen, aynı zamanda vatandaşı/halkı merkezine alan bir çerçevenin analitik seviyeleri olarak “medikal endüstri kompleksi” ve “yaşlı bakımı girişimleri” eklemektedir. Böylelikle model, beşinci bir seviyeyi içerecek şekilde genişlemektedir. Estes, söz konusu beş seviyeden dördünü McKinlay'den (1985) uyarlayarak kendi modeli için revize etmiştir (Estes, 2001, s. 3).

Bu yapının aktörleri, birbirleriyle mücadele içindedir. Politikaların da bir aktörün diğerlerine ne ölçüde hükmetme ve onları kontrol etme yeteneklerine göre kritik bir rolü olduğu kabul edilir ve modelde, bu ilişki gösterilmeye çalışılır (Estes, 2001, s. 3-4). Politik ekonomi ve yapılandırılmış bağımlılık yaklaşımları, yaşlı bireylerin toplumda tam entegrasyonu üzerine odaklanırlar. Bu, eleştirel gerontolojinin genel yaklaşımından farklıdır, çünkü eleştirel gerontoloji yaşlılığı sosyal olarak yaratılan bir deneyim olarak görür ve yaşlılığa bakış açısı, ekonomik ve finansal analizlerle gömülü ve gizli kalır (Vincent, 2003, s. 83). Bu bağlamda, politik ekonomi kuramı, yaşlılık ve yaşlanma deneyimlerinin toplumsal eşitsizliklerle nasıl ilişkili olduğunu açıklar. Bu eşitsizlik, yaşlılık döneminde bazı bireyler için kontrol ve güç sağlarken, diğer bireyler için bağımlılık ve güçsüzlük yaratmaktadır. Bu nedenle, politik ekonominin amacı, yaşlanma deneyimlerindeki bu eşitsizlikleri eleştirel bir şekilde analiz etmektir (Phillipson, 2006, s. 43-46). Bu yüzden, politik ekonomi kuramı, sunduğu bu

çerçeveyle, en etkili teorilerden biri olarak kabul edilmiş ve bu alandaki birçok bilim insanını heyecanlandırmıştır (Victor, 2005, s. 28).

Politik ekonomi kuramı, yaşlı nüfusun artışının sosyal ve ekonomik felaket olarak görüldüğü demografik yorumlara karşı güçlü argümanlar sunar. Yaşlılık deneyiminin tek tip kabul edildiği bu görüşe karşı, politik ekonomi sınıf, cinsiyet ve etnisite gibi faktörlerin önemini belirtir. Ayrıca, yaşlılığı “bakım sorunu” olarak algılayan görüşe karşı, yaşlılara sunulan hizmetlerin niteliği ve kalitesi hakkında da eleştirel sorular sorulmasını sağlamaktadır (Victor, 2005, s. 28). Kuramın literatüre kazandırdıklarının altını çizdikten ve Estes’in geliştirdiği modeli genel hatlarıyla tanıttıktan sonra modelde yer alan kavramları detaylı şekilde açıklayabiliriz.

İdeoloji

İdeoloji hem dünyayı açıklamayı hem de onu değiştirmeyi amaçlayan bu anlamda da pratik unsurların teorik unsurlar kadar öne çıktığı sosyal veya politik fikirler sistemi olarak tanımlanmaktadır (Cranston, 2020). Estes’e göre bir inanç sistemi olarak ideolojiler, destekçilerinin sosyal konumunu, yapısal avantajlarını yansıtan ve çıkarlarını gösteren rekabet halindeki dünya görüşleridir. Bütün siyasi ve ekonomik rejimler, ideolojiyi kitlelerle iletişim kurmak ve onlara kendilerini dayatmak için bir söylem olarak kullanılmaktadırlar. Estes için ideoloji, sosyal politika ve yaşlanmaya ilişkin baskın görüşlerin üretildiği ve sürdürüldüğü üç sürecin ayrılmaz bir parçasıdır (Estes, 2001, s. 17-18):

1. Politika yapıcılar, uzmanlar ve medya tarafından kültürel imajların başarılı bir şekilde yaratılması – örneğin, yaşlıların “açgözlü bunaklar” olduğuna inandırmak.
2. Ekonomik sistemin gerekliliklerine başvurma – örneğin, ülkenin ekonomik sorunlarından, “bütçenin mahvolmasından” yaşlıların sorumlu olduğunu iddia etmek.
3. Hedefler ve araçlar üzerindeki çatışmaları rasyonel problem çözme sistemlerine dönüştürecek şekilde uzmanlığın uygulanması ve politikanın yerine getirilmesi.

Estes’e göre yukarıda belirtilen süreçlerde uzmanlar, rasyonel problem çözümüne odaklanmakta, bu da hem problemin tanımında hem de probleme ilişkin çözümlerde var olan sınıf, cinsiyet ve ırk/etnisitenin özünün bulanıklaşmasına neden olmaktadır. Örneğin, sözde “cinsiyetten bağımsız”, rasyonel olarak yapılan sosyal güvenlik politikaları, devlete en çok bağımlı olanlar- kadınlar, azınlıklar, yoksullar, yaşlılar ve engelliler – için önemlidir. Ancak bu gruplar, devlet, piyasa ve cinsiyet/toplumsal cinsiyet sistemi ideolojilerinin ekseninde hazırlanan politikaların ciddi sonuçları ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Estes, 2001, s. 18).

Yaşlanma üzerine sosyal politikaları ele alırken, ideoloji ile ilgili çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır: (a) Belirli sosyal oluşumlar (örneğin yaşlılık politikası gibi) içinde inanç ve değerler sistemlerini konumlandırmak ve bunların kapitalist ekonomik sistem ve devlet ile nasıl eklemlendiğini ve ayrıca bunların içerisinde sınıf, cinsiyet ve ırk mücadelelerini incelemek ve (b) belirli örgütlü topluluklar (örneğin, ulus-devletler, örgütler, kurumlar) içinde var olan bu ideolojik toplulukları ve bunların geçmişteki sosyal ve sınıf mücadelelerini ve çelişkili norm ve değerleri nasıl maskeleydiklerini araştırmak (Thompson, 1986, s. 14).

İdeolojiler, sosyal politikaları oluşturma, değiştirme ve uygulamada büyük bir güce ve öneme sahiptir. Örneğin, eski Amerika Birleşik Devletleri başkanı Ronald Reagan mirasının en çarpıcı ve önemli özelliklerinden biri, kriz üretiminde, kriz yönetiminde ve refah devletinin yeniden yapılandırılmasında stratejiler olarak neoliberalizm ve neo-muhafazakarlık ideolojilerini geliştirmedeki olağanüstü başarısıdır (Estes, 1991, s. 60). Yine neoliberalizm ve neo-muhafazakarlık ikiz ideolojileri, Sosyal Güvenlik ve Medicare programlarını kökten dönüştürme çabalarında oldukça etkili olmuştur (Estes, 2001, s. 102). Öyle ki, belli dönemlerde ülkelerin hakim ekonomi politikaları haline gelen neoliberal ideoloji, politika uygulayıcıları ve savunucularından hareketle Thatcherism, Reaganism gibi isimlerle anılmışlardır (Yıldırım, 2016, s. 90).

Sosyal politikaların oluşturulmasında da etkili olan neo-muhafazakar ideoloji, özellikle sosyo-kültürel sistem üzerinde etkili olmakta ve toplumsal cinsiyet savaşını alevlendirmek ve aileye düşen sorumluluk üzerinde duygusal baskı yaratmak gibi motivasyon krizlerinin temelini oluşturmaktadır (Estes, 2001, s. 102). Motivasyon krizi, varoluşun devamı için önemli olan geleneklerin erozyonu ve evrensel değer sistemleri (“yeni” ihtiyaçlar) yoluyla aşırı yüklemeyi ifade etmektedir. Diğer bir deyişle bir yanda devlet, eğitim sistemi ve meslek sistemi tarafından ilan edilen güdülere duyulan ihtiyaç ile diğer yanda sosyokültürel sistemin sağladığı motivasyon arasındaki tutarsızlığa işaret etmektedir. (Habermas, 1988, s. 50).

Estes, serbest piyasanın büyüyüp devletin siyasi-idari sisteminin kapsamının küçülmesinin ekonomik, meşruiyet ve akılçılık krizini doğurduğunu ve geleneksel, dini değerlerin baltalanması ile toplumda daha fazla motivasyon krizlerinin ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bu noktada sorunun çözümü ise aileye merkezi bir öneme atfedilerek yaşanan durum bir “aile krizi” olarak kabul edilip geleneksel aile yapılarını ve normlarını güçlendirmeyi amaçlayan yeni politikaların benimsenmesi haklılaştırılmasıdır. Neo-muhafazakar ideolojik akım, kadınları ailedeki krizin nedeni olarak gördüğünden bu ideolojik sistemde, yaşlılıkla ilgili devlet politikaları da beyaz erkeklerden oluşan baskın güç grubunun sağlık modellerini ve bu grubun ayrıcalıklarını yansıtmakta geleneksel aile yapılarını sürdürerek kadınları baskılamakta ve erkek egemenliğinin yeniden tesis edilmesi amaçlamaktadır (Estes, 2001, s. 102–103).Bu

bağlamda neoliberal ideoloji, ekonomi politikalarını doğası gereği piyasa yanlısı eylemlerle sınırlarken, neo-muhafazakâr ideoloji de aynı şekilde eylemlerin özünü ve odağını geleneksel aile yapısıyla sınırlandırmaktadır (Therborn, 1980, s. 97–100).

Estes’e göre neoliberal ideoloji ve küreselleşmenin, ekonomik gerileme tehdidi, özellikle iş kaybı, ayrıca neo-muhafazakâr ideolojinin de geleneksel aile savunusu üzerinden özellikle kadının yaşam biçimi üzerinde oluşturdu tehditler, yaşlanmanın yeni bağlamını, refah devletinin yükselişiyle bağlantılı reform çağından radikal bir ayrılığa sürüklemektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri’nde sosyal güvenlik ve Medicare gibi yaşlılara yönelik güvence ve temel hak kazanımı programları sürekli saldırılara maruz kalmıştır. Devletin sunduğu hizmetler ve destekler, temel hak olarak görülmekten uzaklaşarak ideolojik sınırlandırmalar yoluyla pazar ve özelleştirme önerilerek gelecek nesiller için sosyal maliyeti şiddetli ve potansiyel olarak felaket olabilecek ekonomik sorunlar yaratacak şekilde yapılandırılmıştır (Estes & Phillipson, 2002, s. 280–281). Bu da refah devletinin ve sosyal güvenliğin temin ettiği yaşlanmanın getirdiği riskleri paylaşma fikri ile inşa edilen “kuşaklar arası dayanışma”nın kolektif haktan çok bir risk olarak refahın yaratılması ve “kuşaklar arası çatışma” ideolojisi haline gelmesine neden olmuştur (Peterson, 1999, s. 41–57).

İnşa edilen krizlerin açığa çıkardığı korkular, beklentileri azaltmış ve sınırlı kaynaklar için birbirleriyle rekabet halinde olan kuşakları doğurmuştur. Kuşaklar arası ilişkilerde menfaatin olumlu tarafına yönelik dikkat ve söylem eksikliği, bir kuşağı kendisini diğerinden “korumaya” teşvik etmektedir. Dolayısıyla bu ortam, politik olarak mümkün veya imkânsız olarak düşünülen politikaların dahi egemen ideolojinin çıkarlarına hizmet edecek şekilde uygulanması için fırsatlar yaratmaktadır. Sosyal güvenliğin özelleştirilmesi bu anlamda daha önce kabul edilmeyen ancak bu “yeni alternatifler” in en önemlisi haline gelmiş etkili bir örnektir (Estes, 2001, s. 103).

Birbirine Kenetlenmiş Baskı Sistemi

Estes’in modelinde, her şeyi kuşatan ideolojiden sonraki halka; sınıf, ırk/etnisite, toplumsal cinsiyet ve yaştan oluşmaktadır. Birbirine kenetlenmiş baskı sistemleri olarak kabul edilen bu olgular, toplumsal yapıdaki çatışmanın ve katmanlaşmanın bir ürünüdür (Collins, 1990; Estes, 2001, s. 13). Sosyal sınıf, ırk/etnisite ve cinsiyet, hem makro düzeyde birbirine kenetlenmiş baskı sistemini oluşturduğundan hem de mikro düzeyde kesişimsellik barındırdığından, kişilerin yaşlılıkta yararlanabilecekleri kaynaklarla doğrudan ilişkili olarak görülmektedir (Estes, 2001, s. 13).

Sınıf. Sınıf, bir grup insanın ortak olarak “yaşam şanslarının” belirli bir nedensel bileşene sahip olduğu toplumsal yapıyı ifade etmektedir. Yaşam şansı, miktar ve tür bakımından egemen güç tarafından belirlenmektedir. Kamu politikaları, egemen gücün çizmiş olduğu vizyonun sınırlılıkları içerisinde, vatandaşların sınıf, statü ve politik

yapılar içerisindeki sosyal konumuyla ilişkili “yaşam şanslarını” yansıtmakta ve güçlendirmektedir (Weber, 1946, s. 181).

Sınıf analizi, diğer tüm sınıflar için olduğu gibi, yaşlılar için de tanımlanan sosyal sınıf yapısını, sınıf oluşumunu, sınıf mücadelesini ve sınıf bilincini kapsamakta ve tüm bu fenomenlerin birlikte çözümlenmesi içermektedir (Wright, 1997, s. 3). Modern toplumda önemli bir kırılma noktası olan emeklilik, kişilerin emekli olmadan önceki sınıfları doğrultusunda emeklilik sonrası koşullarını etkileyen bir faktördür. Bu nedenle Estes, yaşlılığın, sosyal sınıf ayrımının oluşturulmasında tek başına etkili olmadığını, yaşlıların grup ve bireyler olarak yapısal bağımlılığını, sosyal sınıfını ve sermayesini belirleyen şeyin emeklilik yaşından önce oluşturulan bireysel koşullar ve işgücüne katılım olduğunu öne sürmektedir (Estes ve ark., 1984, s. 31–100).

Sosyal politikaların önemli bir ayağını oluşturan Sosyal Güvenlik, sosyal sınıf ile doğrudan ilişkilidir. Çünkü Sosyal Güvenlik bir hak olarak kabul edilmekle birlikte bu hak ancak işgücüne katılabilen kişilerin başarısı karşılığında verilmektedir. Çalışma hayatının dışında kalan ya da çalışma hayatının dışına itilen kişiler için konu, sürdürülebilir olmayan sosyal politika ve sosyal yardım programlarına evrilmektedir (Estes, 2001, s. 14).

İrk / Etnisite. İrkçilik, ırkçı cinsiyet, yaşlılık ve sınıfçılığı da içeren geniş baskı olgusunun bir tezahürüdür. İrkle ilişkili olarak kurulan baskı, aynı zamanda ayrıcalıklı da bağlantılıdır (Paradies, 2006, s. 143–157). Politik ekonomi yaklaşımı, sosyal politikaların oluşturulmasında ırk ve etnisite durumunun sınırlı ve yetersiz düzeyde göz önüne alınmasına karşı güçlü eleştiriler getirmektedir. Sosyal politikaların bir parçası olan yaşlılık politikaları da bu problemten ve sonuçlarından etkilenmektedir. Çünkü refah devleti politikalarında görüldüğü üzere ırk/etnisite, yoksullukla ilişkili oldukça önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmakta, ırksal eşitsizlik, devasa boyutta küresel göçlere neden olmaktadır (Quadagno, 1994, s. 4).

İrk ve ırkçılık, bireyleri, sosyal yapılarda ve iktidarla ilişkilerinde kurumsal ırkçılık olarak kuşatarken yaşlılık ve yaşlanma politikası üzerinde ise bağımsız ve iç içe geçmiş bir etkiye sahiptir. (Estes, 2001, s. 15–16). Yapılan meta analizlerde, ırk ve etnisitenin sağlık, sosyoekonomik durum, toplumsal konum ve aile ilişkileri gibi çok farklı düzeyler üzerinde etkili bir faktör olduğu, bireysel deneyimlerin yanı sıra toplumsal ayrışma, tabakalaşma ve marjinalleşmenin de üretiminde yer aldığı görülmüştür. Öyle ki ırk ve etnisite, her birey için temel ihtiyaçlar olan barınmada konut edinim sürecinde, eğitime ulaşma sürecinde ve iş bulmada avantaj ve dezavantajlara neden olmaktadır (Paradies ve ark. 2015). Ancak tüm etkileri arasında, yapılan akademik çalışmalar, ırk ve etnisitenin hem bireylerin fiziksel, mental sağlıkları üzerinde hem de toplum sağlığı üzerinde ciddi bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir (Larson ve ark., 2007; Okazaki, 2009; Trent ve ark., 2019).

Konunun politik ekonomi perspektifinden dikkat çeken noktalarından bir diğeri ise bu bağlamda üretilen kurumsallaşmış ırkçılıktır. Kurumsallaşmış ırkçılık, kamu politikası, fiziksel çevre, sosyal ve tıbbi hizmetler ve koruyucu sağlık politikası aracılığıyla sağlık üzerinde ayrımcı etkiler üretmekte ve birbirine kenetlenmiş baskı sisteminin bir parçası olarak egemen güçlerin ideolojilerinin çizmiş olduğu sınırlar çerçevesinde bireyleri baskılamaktadır (Estes, 2001, s. 16).

Cinsiyet. Toplumsal cinsiyet, sosyal ve değişken, değişime maruz kalabileni ifade ederken, cinsiyet, insan türünün çoğaltılmasındaki temel ve değişmeyen fiziksel farklılıkları temsil etmektedir (Acker, 1992, s. 565). Tarihsel olarak, feminist teorisyenlerin toplumsal cinsiyet tartışmaları ile gündeme getirdikleri cinsiyet ayrıcalığı ve ayrımcılığının devlet ve sınıf teorileri içerisinde ele alınışı yeterli ve kapsamlı olmamıştır. Estes, bu bağlamda toplumsal cinsiyeti teorik modeline dahil ederek, kadının statüsünün siyasi ve ekonomik yapılar tarafından nasıl oluşturulup pekiştirildiğini, sosyal sınıf ve ırk/etnisite durumlarının da etkisiyle bu statünün kadınlar için nasıl katılaştığını daha iyi anlama imkanı sunmaktadır (Estes, 2001, s. 16).

Cinsiyet, yaşlılık politikalarında ihmal edilen, dolayısıyla politik ekonomi yaklaşımı tarafından dikkat çekilen bir konudur. Tıpkı hayatın diğer dönemlerinde olduğu gibi yaşlılık dönemi de yaşam seyri içerisinde farklı cinsiyetler tarafından farklı tecrübe edilmekte ve bu tecrübelerle dayalı farklı etken ve sonuçlarla karşılaşmaktadır. Bu sebeple cinsiyetin yaşın etkisinde ayrı ama tanımlayıcı bir rol oynadığını anlamak oldukça önemlidir (Estes, 2001, s. 16).

Kadınlar, yaşlı nüfusun çoğunluğunu oluşturur ve bu durum “nüfusun kadımlaşması” olarak adlandırılır. Ancak yaşlı kadınlar, yaşlı erkeklere göre daha fazla risk içeren koşullarda yaşarlar. Yaşlı kadınlar, yoksulluk, emeklilik güvencesizliği ve sağlık harcamaları açısından erkeklerden daha zor durumdadır. Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre yaşlı kadınlar, fiziksel ve mental rahatsızlıklara erkeklerden daha fazla maruz kalır (WHO, 2020). Toplumsal cinsiyet rolleri, kadınların uzun vadeli sağlık ve ekonomik refahını doğrudan etkiler (Estes, 2001, s. 17).

Estes ve Weitz’in bu bağlamda yaptıkları çalışma, bu sonuçların toplumsal ve politik yapılar ve süreçlerde toplumsal cinsiyetin rolünden kaynaklandığını varsaymıştır. Kadınların iyiliğini etkileyen tıbbi, sosyal ve ekonomik faktörlerin karmaşık etkileşimi, yaşlanma meseleleri ve kadın sağlığı konusundaki paradigmanın etkisinin üç yönüne dikkat çekmektedirler (Weitz & Estes, 2001):

1. Sosyoekonomik yapılar ile sağlık arasında zaman içinde cinsiyete dayalı bir ilişki vardır.
2. Sağlık hizmetlerinin finansmanı ve politikasının cinsiyete özgü sonuçları vardır.

3. Hastalığa dayalı tıbbi sağlık modelinde cinsiyet yanlılığı vardır.

Daha sonra Estes, bu üç maddeye bir dördüncü olarak “Bakım vermenin cinsiyete dayalı doğasının sağlık açısından sonuçları vardır,” maddesini eklemiştir (Estes, 2001, s. 17). Böylelikle politik ekonomik kuram çerçevesinde modellenen birbirine kenetlenmiş baskı sistemlerinden biri olan cinsiyetin yaşlılıkla ilişkisi bu dört madde ile şekillenmiş olmaktadır.

Devlet

Claus Offe ve Volker Ronge, kapitalist toplumlarda devletin dört temel özelliğinden söz etmektedirler (Offe & Ronge, 1982, s. 250). Estes, bu özelliklere ek olarak “Devletin, ekonominin başarısından sorumlu olma,” özelliğinden bahsetmektedir. Zira Estes’e göre devlet, ekonomik zorluklar yaşandığında halkın memnuniyetsiz oluşunun yükünü çekmektedir (Estes, 2001, s. 6).

Devletin işlevi genel olarak üç şekildedir: 1) Ekonomik büyüme ve özel kâr için uygun koşullar sağlayarak servet birikimine izin verir. 2) İşsizlik gibi toplumsal huzursuzluğa neden olan sorunları hafifletir ve toplumsal düzenin meşruiyetini sağlar. 3) Demokratik süreci koruma görevini üstlenir (Estes, 2001, s. 6). Ancak zenginlik birikimini kolaylaştıran devlet, -örneğin, özel sermaye tarafından dev sanayi parkları inşa edilirken iş gücünün taşınması için gerekli olan karayolları ve kanalizasyon hizmetlerinin maliyetlerinin karşılanması devletin sorumluluğundadır- ekonomik sistemin işleyişinin yerinden edilme maliyetlerini de karşılamak zorundadır. Dolayısıyla sosyal refah için yapıldığı iddia edilen devlet harcamaları -yoksulluk, cinsiyetçilik, ırkçılık ve yaş ayrımcılığındaki maliyetler- da, bu işlevlerden ilk ikisine bağlı olarak gelişmektedir (Estes, 2001, s. 6). Ekonomistlerin sıklıkla göz ardı ettiği önemli bir nokta, iş dünyası ve sosyal refah talepleri arasındaki gerilimin, devletin mali krize sürüklenme eğilimi yaratmasıdır. Bu durum, devletin bu işlevlerden biri veya her ikisinin maliyetlerini üstlenmekten zorunlu olarak geri çekilmesine yol açmaktadır (O’Connor, 2009, s. 5).

Politik ekonomi açısından, devletin ikili işlevi önemlidir, çünkü devlet bütçesi kamu ve özel sektör arasında paylaşılan bir kaynak olarak görülür. Kapitalist endüstri büyüdükçe, uluslararasılaştıkça ve teknolojik olarak geliştikçe, sermaye ve yeniden yatırım maliyetleri artar. Devlet, bu maliyetleri ve daha fazlasını sübvanses etse de, yatırımların faydaları özel kâr olarak geri döner (Estes, 2001, s. 7).

Estes, oluşturduğu teorik modelde yer alan devlet düzeyindeki analizde, devletin yaşlılar için sosyal hizmet sağlamadaki rolüne ilişkin soruları, devletin (a) kıt kaynakları tahsis etme ve dağıtma, (b) toplumun farklı kesimleri ve sınıfları arasında arabuluculuk yapma ve (c) sosyal düzeni potansiyel olarak tehdit eden koşulları hafifletme gücü

ışığında araştırmaktadır. Estes'e göre, kapitalist devletlerde, kamu yararlarının özel sektörün çıkarları ile örtüşecek şekilde yeniden yapılandırılmasıyla karakterize edilen bir "sermaye yatırım durumu" söz konusudur. Bu örtüşme, sorumluluğun hükümetten bireye ve aileye devri; nakit yardımlardan tasarruf teşviklerine geçiş ile sağlanmaktadır (Estes, 2001, s. 7).

Yaşlanan nüfus göz önüne alındığında, daha da önemli olan konu, kaynakların artan bir kısmını yaşlılara tahsis etmenin, iş dünyası ve ekonomik büyüme ile endüstri ve emek ilişkileri üzerindeki gerçek ve algılanan etkisidir (Estes, 2001, s. 7). Nitekim bu etkinin yaşlılık tarihindeki önemli bir yansıması olarak, 1970'lere kadar refah devleti ve emeklilik, "güvenli" bir yaşlılık döneminin teminatı iken, bu dönemden sonra refah devletinin kurumlarının krize girmesi ve refahın rolü üzerindeki fikir birliğinin kırılmasıyla yaşlılık politikaları ve yaşlılığa bakışın da kökten dönüştüğü ifade edilmektedir (Victor, 2005, s. 29).

Devletlerin, meşruiyet sorunlarına verdikleri yanıtlar, yaşlılık politikalarını da etkilemektedir. Kriz anlarında, getirisi az olan programların fonunun kesilmesi, sosyal harcamaların kısıtlanması, özel bakım hizmetleri ve bireysel sorumluluğa dayalı bir sağlık politikasının izlenmesi gibi adımlar yaşlıların yaşam kaliteleri üzerinde bir tehdit oluşturmaktadır. Örneğin, Amerika'da Reagan döneminde yaşanan krizler, yaşlıların sağlık bakımını doğrudan etkilemiştir. Bu dönemde devlet, yaşlılara ve engellilere yönelik uzun vadeli bakım yardımı sağlamayı sürekli olarak reddetmiş –hatta hastanelerden daha önce hiç olmadığı kadar erken taburcu edilen çok sayıda hasta ve yaşlı hastalar olmuştur– söz konusu bakım sorumluluğunu ev ve toplum temelli sağlık ve sosyal hizmet sağlayıcılarının üzerine yükleyerek ciddi bir baskı oluşturmuş ve nihayetinde kar amaçlı medikal-endüstriyel komplekslerinin genişletilerek yaşlanmaya yönelik bakımın metalaştırılması ve tıbbileştirilmesine çalışmıştır (Estes, 1991, s. 72–73). Dolayısıyla devletin, kriz anlarında önceliğinin ideolojik vizyona bağlı olarak belirlendiğini ve bu çerçevede yaşlıların ihmal edilebilecekler arasında ilk sıralarda yer aldığını söylemek mümkündür.

Post-endüstriyel Kapitalizm ve Küreselleşme

Sanayi sonrası gelişen kapitalizm ile sermayenin küreselleşmesi sonucu yaşanan değişim, "örgütlü"den "düzensiz" kapitalizme, "basit"ten "dönüşümsel" moderniteye ve "fordist"ten "post-fordist" ekonomilere geçiş olarak çeşitli şekillerde analiz edilmiştir (Estes & Phillipson, 2002, s. 14). Politik ekonomi bakışına göre, post-endüstriyel kapitalizm ile gelişen ve küreselleşme olarak ifade edilen devletler ve milletler-arası ekonomik sistem, devletlerin milli-devlet olarak ülke sınırları içerisindeki kontrolünü ve gücünü zayıflatmış, hükümetler üzerinde kurduğu baskıyla devletin karar mekanizmalarında meşruiyet krizlerine yol açmış ve bununla birlikte devletin

söz konusu meşruiyeti temin edici idari hizmetleri sağlamasında yetersiz kalınmasına neden olmuştur (Habermas, 2018, s. 27).

Küreselleşme taraftarları, milletler üstü ekonomik sistemin çarkları arasında sıkışan devlet ve vatandaşlarını, sistemin açığa çıkardığı ve “yaratıcı tahribat” olarak kabul ettikleri tüm tehdit ve risklerle mücadelede kendi başına bırakmakta bir problem görmemektedirler (Habermas, 2018, s. 32). Bu bağlamda sosyal politikalar, vatandaşları kendi başlarının çaresine bakabilecek şekilde vasıflandırma çabası içine girmekte ve bu yolla bireyleri, sosyal yardım alan kaybeden kimseler olmaktan kurtararak küresel pazar için anlamlı, inisiyatif ve sorumluluk alabilen, üreten ve tüketen kimselere dönüştürmeyi amaçlamaktadır (Habermas, 2018, s. 34).

Estes’in teorik modelinde yaşlanmanın ekonomi politiği için post-endüstriyel kapitalizm ve onunla doğrudan bağlantılı olan küreselleşme önemli bir yere sahiptir. Estes, yaşlanma ve post-endüstriyel kapitalizm/küreselleşme arasında güçlü bir ilişki olduğunu ifade etmektedir. Zira post-endüstriyel sermaye dünya çapında bir güç sağlamakta, küreselleşmenin etkisiyle özelleştirme, rekabet, rasyonalizasyon süreçleri yaşanırken toplumun tüm yapılarında işin esnekleştirilmesi ve kuralılaşması görülmektedir (Estes, 2001, s. 4). Estes, bu bağlamda Amerika Birleşik Devletleri’nden örnekle, yaşlılar için ekonomik ve sağlık güvenliğini temin eden Sosyal Güvenlik ve Medicare programlarının küresel sermaye baskısıyla değiştirilerek söz konusu hizmetlerin sorumluluğunun devletten yaşlı bireylerin kendilerine kaydırıldığını ve kurumsal yapıların da yerlerini özelleştirilmiş yapılara bıraktığını ifade etmektedir (Estes, 2001, s. 4). Ayrıca Estes, post-endüstriyel kapitalizm ve küreselleşmenin, enformasyonizmle birlikte nasıl çalıştığını yaşlı bireylerin hayatına olan izdüşümleri üzerinden değerlendirmekte ve böylelikle makro yapılar ile mikro yapılar arasında bir ilişki kurmaktadır.

Cinsiyet Sistemi

Cinsiyet/toplumsal cinsiyet sistemi, Estes’in sunmuş olduğu analitik çerçevede politik ekonomi tartışmalarına yeni eklenen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar toplumsal cinsiyetin rolü, birey ve politika düzeylerinde daha önceki çalışmalarda incelenmiş olsa da cinsiyet/toplumsal cinsiyet sisteminin yaşlanmaya ilişkin sosyal politikayı açıklamada kilit kurumsal güçlerden biri olarak çerçeveye dahil edilmesi yenidir (Estes, 2001, s. 8).

Estes geliştirdiği modelde, başlangıçta feminist bilim insanları tarafından erkek egemenliğini vurgulamak için tanımlanan ve daha çok aile düzeyindeki ilişkilere atıfta bulunan “ataerkillik” terimi yerine daha geniş erkek egemenliği bağlamına ve tahakküm yaratan ve teşvik eden yapılara atıfta bulunan “cinsiyet/toplumsal cinsiyet ifadesini kullanmak istemiştir (Estes, 2001, s. 8). Cinsiyet/toplumsal cinsiyet sistemi, devlet ve

aile gibi cinsiyetlendirilmiş kurumlar tarafından evlilik ve akrabalık gibi sosyal kurumlar aracılığıyla üretilmekte ve pekiştirilmektedir. Yaşlılık da bu kurumlar tarafından şekillendirilen yapılardan biridir (Estes, 2001, s. 9).

Estes'e göre, kadınların toplumdaki bacıcılar, işçiler ve vatandaşlar ve sosyal politikadan yararlananlar olarak rollerinin incelenmesi, toplumsal cinsiyet ve yaşlanma araştırmalarının merkezinde yer almaktadır. Bu roller ne kapsayıcıdır ne de birbirini dışlar; karmaşık ve dinamik bir karşılıklı ilişki oluştururlar. Örneğin kadınlar, devlete üç tür statüde bağlıdır: siyasi haklara sahip vatandaşlar olarak, refah devleti hizmetlerinin müşterisi ve tüketicisi olarak ve devlet sektöründe çalışanlar olarak. Kadınların bu farklı rolleri, birey ve toplum olarak kendi aralarında aracılık eden ve birbirine karşılık gelen kurumsal yapılara sahiptir (Estes, 2001, s. 131–132):

Estes, yaşlılık deneyiminde cinsiyete dayalı olarak farklılaştığı görülen sonuçların, toplumsal ve politik yapılarda rol oynayan toplumsal cinsiyetten kaynaklandığını varsaymaktadır. Estes, toplumsal cinsiyetin, bu yapılar üzerindeki etkisini dört yönden ele almaktadır: 1. Sosyoekonomik yapılar ile sağlık arasında zaman içinde cinsiyete dayalı bir ilişki vardır. 2. Sağlık hizmetlerinin finansmanı ve politikasının cinsiyete özgü sonuçları vardır. 3. Hastalığa dayalı tıbbi sağlık modelinde cinsiyet yanlılığı vardır. 4. Bakım vermenin cinsiyete dayalı doğasının sağlık açısından sonuçları vardır (Estes, 2001, s. 17).

Estes'in teorik modelde toplumsal cinsiyete yer vermesinin temelde iki nedeni bulunmaktadır: Birincisi yaşlı nüfusunda kadın oranı giderek artmaktadır. Öyle ki 2050 yılına gelindiğinde yaşlanan nüfus içerisinde 60-79 yaş aralığındaki kadınların oranının %41,2; aynı yaş grubundaki erkeklerin oranının ise %38,3 olacağı tahmin edilmektedir (United Nations, 2019). Bu durum zaten kırılğan bir dönem olan yaşlılığı daha da hassas hale getirmektedir. İkincisi, kadınlar devlete erkeklerden daha bağımlıdır ve bu durum esasen yaşlılıktan da bağımsız olarak, yaşam boyu geçerlidir (Estes, 2001, s. 121). Kadınlar, erkeklere oranla daha uzun bir ömre sahip olmakla birlikte, geçen bu süre boyunca yine erkeklere göre daha tehlikeli koşullarla karşılaşmakta, yoksullukla daha fazla mücadele etmektedirler. Kadınların güvenli bir emekliliğe erişimlerinin daha az olması nedeniyle sağlık harcamalarını da büyük ölçüde kendi imkanları ile karşılama olasılıkları daha fazladır (Estes, 2001, s. 17). Dolayısıyla yaşlılık deneyiminin cinsiyete dayalı olarak gösterdiği farklılıkları anlamak oldukça önemlidir.

Cinsiyete dayalı olarak ortaya çıkan ekonomik eşitsizliğin önemli kaynakları, farklı bakım sorumlulukları, işgücü piyasası kalıpları, erkekler ve kadınlar arasındaki ücretler ve işle ilgili faydalardaki eşitsizlikler ve medeni durumdur. Kadınların daha uzun bir ömre sahip olmaları yaşlı kadınların dul kalma olasılığını da artırmakta ve bu durum yaşlı kadınların hem sosyal hem de ekonomik sorunlarla karşı karşıya kalma şansını artırmaktadır. “Evlü olmayan” medeni durum, bir kadının orta yaştan itibaren

karşılaşacağı sosyal ve ekonomik yükleri artırmaktadır. Buna rağmen iş hayatına katılım ve kadınların evlilik yüzdesinin azaltılmasının temelinde yer alan ideolojik bakış ancak ve ancak yaşlı kadınların kalıcı yoksulluğu ve ekonomik kırılganlığını beslemektedir (Estes, 2001, s. 121–122).

Politik ekonomi yaklaşımının bu noktada devlete ve yaşlanmaya bakışının temel amacı, devletin, yaşlı kadınları yaşamları boyunca savunmasız ve bağımlı kılan baskı sistemlerini nasıl teşvik ettiğini ve yeniden ürettiğini anlamaktır. Önemli bir diğer husus ise yaşlanma sorunlarını tanımlayan ve metalaştıran devlet politikalarının (yani, kâr için özel olarak satılan tıbbi hizmetleri gerektiren bireysel tıbbi sorunlar), ideal ve pratik olarak sermaye birikimi sürecinde ve kapitalistlerin meşrulaştırılmasında devlet rolleriyle nasıl tutarlı olduğunu göstermektir (Estes, 2001, s. 128).

Vatandaş/Halk

Vatandaşlığın anlamı ve çerçevesi, devlet tarafından kamu politikası yoluyla sağlanan hak ve menfaatler; sosyal sınıf, cinsiyet, ırk ve entisiteye bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Dolayısıyla politik ekonomik yaklaşım, evrensel ve eşit olarak paylaşılan tek tip bir vatandaşlık deneyimine karşı, eleştirel bir literatür üzerine inşa edilmiştir (Estes, 2001, s. 10). Zira söz konusu vatandaşların yaşam deneyimine geldiğinde, değişen nitelikler, durumlar ve sosyal koşullar göz önünde bulundurularak herhangi bir asli “eşitlik” sağlanamayacağı kabul edilmektedir (Estes, 2001, s. 232).

Estes’e göre vatandaşlığı çevreleyen temel sorun, kapitalist demokrasilerde kapitalizm ve demokrasi arasındaki ikilemin gerilim ve çelişki üretmesidir (Estes, 2001, s. 10). Çoğunluğun yönetimi anlamına gelen siyasi demokrasilerde, devletin mülkiyeti koruması, sermaye sahipleri için tehdit oluşturur. Zira gücü ve zenginliği sosyal adaleti gözeterek dağıtmak demek, zenginlerin de servetlerini, büyük çoğunluğun çıkarına kullanmaları için baskı yapmak demektir. Devlet ve kapitalist sermaye arasındaki bu gerilimde emekçi, sıradan vatandaşın etkisi ve gücü vergilendirme ve kamu harcamalarının önceliklerini belirleme yetkilerindedir. Bu yetkinin kullanılmasındaki zorluk ise, insanları düzenli olarak elitlerin neleri önemsemeleri gerektiğini düşünmeye ve önemsemeye teşvik eden seçkinler tarafından yönlendirilmeden, vergilerin nasıl artırılacağını ve harcanacağını yönetme gücü olarak kullanabilmektir (Plotkin & Scheuerman, 1994, s. 29).

Vatandaşlık, kamu politikalarının üretilmesi noktasında büyük öneme sahiptir. Zira bu politikalar, etki edeceği kitleleri oluşturan vatandaşların haklarının nasıl tanımlandığına bağlı olarak geliştirilmektedir. Devletlerin vatandaşlarına sunacağı yaşam fırsatları, büyük ölçüde işgücüne katılım ve mülkiyete dayandığından, vatandaşlık politik olduğu kadar ekonomik de bir fenomendir. Bu nedenle “vatandaşlık hakkı” ile işaret edilen “büyük ölçüde bireyci ve bazen asosyal görüşlerin” aksine,

karşılıklı bağımlılık ve dayanışma kavramlarını vurgulayan “sosyal haklar” kavramı politik ekonomi yaklaşımının eleştirel söylemiyle tutarlılık göstermektedir (Estes, 2001, s. 11).

Her ne kadar neoliberal ideoloji, toplumdan bağımsız bireysel bir özgürlük kavramını desteklese de toplumsal gerçeklik tam olarak böyle değildir. Sosyal haklar kavramının bizatihi kendisi, bireylerin “karşılıklı bağımlılığının” kabulünün bir tezahürüdür. Söz konusu bağımlılığı kabul etmek, toplumsal aktörlerin bütününe ilerlemesindeki maliyetleri üstlenmek noktasında vatandaşlara ahlaki yükümlülükleri de beraberinde getirmektedir (Twine, 1994, s. 29-34). Bu durum yaşlılık döneminde bireylerin sosyal sınıf ve cinsiyetine göre değişkenlik gösteren yaşam kalitesinin sosyoekonomik maliyetlerini de güçlü bir şekilde yansıtmaktadır.

Medikal Endüstri Kompleksi ve Yaşlı Bakımı Girişimleri

“Medikal endüstri kompleksi” kavramı, ilk olarak Barbara ve John Ehrenreich tarafından 1969 yılında yayımlanan “Medikal Endüstriyel Kompleks” başlıklı bir makalede kullanılmıştır (Ehrenreich & Ehrenreich, 1969). Daha sonra bu kavram yine Ehrenreich’ler tarafından hazırlanan “The American Health Empire: Power, Profits, and Politics” başlıklı raporda sunulmuş ve bu kavrama yönelik incelemeler 1970’ler boyunca, “New England Journal of Medicine”deki tartışmalarla birlikte sürmüştür. Önemli bir tıp profesörü olan Arnold S. Relman’ın 1980 yılında The New England Journal of Medicine dergisinin editörü olarak görev yaptığı sırada ise “medikal endüstri kompleksi” üzerine tartışmalar daha da popüler hale gelmiştir. Nitekim Relman da bizzat “medikal endüstri kompleksi” kavramını kullanmış ve ABD’de sağlık hizmetlerinin tıbbi ihtiyaca göre değil, hastanın ödeme kabiliyetine göre dağıtılan bir “piyasa malı” olarak sunulduğunu ifade etmiştir (Angell, 2014). Medikal endüstriyel kompleks, milyarlarca dolarlık işletmelerden oluşan oldukça katmanlı ve geniş bir sağlık sektöründen oluşmaktadır (Estes ve ark., 2001, s. 165–166).

Medikal endüstri kompleksi şu bileşenlerden oluşmaktadır: Hastaneler, bakımevleri, doktorlar (maaşlı ve hizmet başına ücret alanlar), evde sağlık kurumları, tedarik ve ekipman üreticileri, ilaç şirketleri, sigorta şirketleri, bakım kuruluşları, uzmanlaşmış merkezler (cerrahi ve diyaliz merkezleri gibi), darülacezeler, hemşireler ve diğer tüm sağlık çalışanları, sağlık sektörü yöneticileri, pazarlamacılar, avukatlar ve planlamacılar ve araştırma kuruluşları. Bu kuruluşlara ek olarak, binlerce başka kuruluş, uzun vadeli bakım (örneğin, vaka yönetimi, geçici bakım, ev kadını/ev işleri görevlisi, bağımsız yaşam merkezi) ve sağlığı da içine alan sosyal hizmetler de dahil olmak üzere engelliler ve yaşlanma için diğer hizmet veren kişi, kurum ve kuruluşlar (Estes ve ark., 2001, s. 168).

Yaşlanmayı ve sosyal politikaları anlamak için, birbiriyle örtüşen ve karşılıklı olarak birbirini güçlendiren iki yapısal düzenlemeye dikkat edilmesi gerekmektedir. Bunlar: Medikal endüstri kompleksi ve yaşlı bakımı girişimleridir. Ancak sermaye sahipleri tarafından kendi çıkarları doğrultusunda desteklenen bir sağlık sisteminin varlığına bakmak yeterli değildir. Devletin piyasaya dayalı dağıtım sistemlerini güçlendirme ve teşvik etmedeki rolü göz ardı edilemez. Sermaye ve devlet arasındaki karmaşık ve çelişkili ilişki, medikal endüstri kompleksinin ve yaşlı bakımı girişimlerinin dinamik doğasını yaratır (Estes ve ark., 2001, s. 165–166).

Medikal endüstri kompleksi üzerine yapılan bilimsel incelemelerde sağlık hizmetlerinin (a) işçilerin üretkenliğini (sağlığını) artırarak, (b) üretimi ve kârı desteklemek için gereken sosyal istikrarı ideolojik olarak sağlayarak ve (c) büyük yatırım fırsatları sağlayarak kâr elde etmeyi kolaylaştırdığı ileri sürülmüştür (Estes ve ark., 1984; Himmelstein & Woolhandler, 1986; McKinlay & Stoeckle, 1994; Navarro, 1976; Relman, 1980; Wohl, 1984). Söz konusu komplekslerin üretiminde, küreselleşme ve enformasyonun da etkisiyle sıralamada son işlev olan kâr, çok kısa bir süre içerisinde sağlık hizmetlerinin; üretilmesi, ticarileştirilmesi, şirketleştirilmesi ve mülkiyete geçirilmesinde, kapitalizmin doğasına uygun olarak, merkezdeki itici güç olarak işlev görmeye başlamıştır (Estes ve ark., 2001, s. 166).

“Yaşlı bakımı girişimi” (aging enterprise)¹, ilk olarak 1979’da Estes tarafından ortaya atılmış bir terimdir (Estes, 1979, s. 2):

Terim, yaşlılara tek bir kapasitede hizmet eden programlar, organizasyonlar, bürokrasiler, çıkar grupları, ticaret birlikleri, sağlayıcılar, endüstriler ve profesyonellerden oluşan yığılı tanımlar. Başlıca bileşenler arasında doktorlar, hastaneler, Sosyal Güvenlik İdaresi, Yaşlanma İdaresi, yaşlanmayla ilgili eyalet ve bölge kurumları, yaşlanmayla ilgili kongre komiteleri ile huzurevi ve sigorta sektörleri yer alır.

Bu tanım kapsamında, yaşlı bakımı girişimlerinin sağlıkla ilgili bileşenleri, medikal endüstri kompleksinin içinde yer almakla birlikte, yaşlı bakımı girişimi, sağlığın ötesine ve yaşlanmayla ilgili tüm faaliyet alanlarına uzanan devletin ve kurumsal eylemin rolünü de yapısına dahil etmektedir. Yaşlılık girişimleri kavramı genel anlamda, sosyal politika ile yaşlıların durumu ve ihtiyaçları arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır (Estes ve ark., 2001, s. 167). Bu kapsamda yaşlı köyleri, apartmanları, yaşlı yaşam evleri gibi çok çeşitli yaşlı hizmet modelleri geliştirilmiştir (Çevik ve ark., 2023, s. 181).

1970’ler, 1980’ler ve 1990’lar, sağlık sektöründe medikal endüstri kompleksinin, özellikle ABD’de, küreselleşmenin de etkisiyle, hastanelerin ötesine geçen ve sağlık hizmetlerinin tamamına nüfuz eden büyük, karmaşık, birbirine bağlı birimlerin ve

1 “Aging enterprise” kavramının daha önce Türkçeye çevrilmiş bir karşılığına literatürde rastlamadık. Bu nedenle, “Aging enterprise” kavramını, tanımını da göz önüne alarak “yaşlı bakımı girişimi” olarak Türkçeye çevirmeyi uygun bulduk.

düzenlemelerin ortaya çıkmasına neden olan ve sağlık hizmetlerinin sunumunun rasyonelleştirilmesinde büyük bir büyüme yaşanan yıllar olmuştur (Estes ve ark., 2001, s. 177). Ancak söz konusu medikal organizasyonların ve endüstrilerin bu dikey ve yatay gelişimi, entegrasyonu, piyasa ideolojileri tarafından kural dışılaşmasını da talep ettiğinden, hükümet politikalarına da etki etmiştir (Estes, 1991, s. 73).

Estes'e göre, hem medikal endüstri kompleksinin hem de yaşlı bakımı girişiminin merkezinde, sağlık hizmetlerini ve yaşlıların ve toplumdaki diğer kişilerin ihtiyaçlarını belirli ekonomik pazarlar için metalara dönüştüren sağlığın metalaştırılması vardır (Estes, 1979). Bu nedenle hem kapitalist sermaye hem de hükümetler, sağlık ve yaşlılık hizmetleri konusuna sosyal bir faydadan ziyade ekonomik bir ürün olarak bakmaktadırlar. Devlet teşvikleri, toplumsal sağlığı değil, kâr maksimize etmeye yöneliktir. Bu durumun yaşlılar için getirdiği sonuçlar, temel hakların, "sosyal haklara" dönüşmesi ve böylece sosyal ihtiyaçların da kâr getiren metalara dönüşmesi olmuştur (Estes, 2001, s. 12).

Medikal endüstri kompleksi ve yaşlı bakımı girişimleri, halihazırda sosyal politikalara bağımlı yaşlı bireyleri, yaşlılığı tıbbileştiren tanımlamalara kapatarak bağımlılığı daha fazla pekiştirmektedirler (Estes, 2001, s. 12). Devlet ve sermaye tarafından yük olarak görülen yaşlı hizmetleri, devletin maliyetleri azaltmak için uyguladığı politikalar ve ailelerin bakım sorumluluğunu üstlenmesi yoluyla enformelleştirilmiştir. Bu, ücretsiz kadın emeğinin sürekli arzının sağlanması ve işgücünün sürdürülmesi için gerekli olan bir bağımlılık biçimini de pekiştirmektedir (Estes, 1991, s. 77).

Estes'in teorik modeline medikal endüstri kompleksi ve yaşlı bakımı girişiminin dahil edilmesi hem devlet hem sermaye hem de cinsiyet sistemi arasındaki ilişkilerin ürünleri olarak sağlık hizmetlerinin anlaşılması açısından oldukça önemlidir. Zira yaşlı sağlık hizmetlerine yönelik modelde vurgulanan, özelleştirme, piyasalaştırma, rasyonelleştirme, tıbbileştirme, kurumsallaştırma gibi kilit eğilimlerin her biri, yaşlılık politikası kapsamında mevcut kaynakları ve yaşlıların yaşam şanslarını hayati bir şekilde şekillendirmiştir (Estes, 2001, s. 13).

Sonuç ve Değerlendirme

Yaşlanan nüfus gerçeği, günümüzde gerek politikacılar gerek bilim insanlarının temel gündemlerinden biri haline gelmiştir. Yaşlıların, sosyal politikaların odağında yer alan dezavantajlı gruplar içerisinde bulunmaları nedeniyle politikacılar bu grupla ilgilenmiş, yaşlıların ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağı konusu ise bu bağlamdaki temel problemi oluşturmuştur. Bilim insanları ise yaşlılık çalışmalarındaki geleneksel tıbbi yaklaşımın genişletilmesi gerektiğine inanmış ve yaşlılığın biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve ekonomik yönlerinin de incelenerek disiplinler arası araştırmaların yapılması gerektiğine inanmışlardır. Dolayısıyla yaşlılıkla ilgili literatür, son dönemlerde tüm dünyada zenginleşmiş ve genişlemiştir.

Post-endüstriyel kapitalizm, küreselleşme ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak refah devleti anlayışının içine girdiği kriz, yaşlılığın da kamu harcamaları üzerinde bir yük olarak algılanmasına neden olmuştur. Yaşlılığın bir bakım sorunu olarak ele alınmasıyla birlikte yaşanan nüfusa yönelik “emeklilik yaşını uzatma” ve “aktif yaşlanma” gibi çözüm teklifleri ileri sürülse de bunlar meselenin hem anlaşılmasında hem de kesin bir çözüme kavuşmasında yeterli olmamıştır. Bu durum ise eleştirel teoriye olan ilgiyi artırmış ve böylece yaşlılık, politik ekonomik kuramın araştırma nesnelereinden biri haline gelmiştir.

Türkçe alanyazını incelendiğinde ise yaşlılık çalışmalarının sayısının oldukça az olduğu dikkat çekmektedir. Yapılan çalışmalar büyük ölçüde işlevselci yaklaşıma sahipken eleştirel söylemin neredeyse kendisine hiç yer bulamadığı görülmektedir. Bununla birlikte politik ekonomi kuramına nadiren değinilmekte ancak bu kurama bağlı olarak geliştirilen Carroll Estes modelinden hiç söz edilmemektedir. Bu teoriye mesafeli durulmasına, politik ekonomi kuramının, aktivite kuramı gibi hızlı sonuçlar vadetmemesinin, neden olduğunu düşünüyoruz. Ancak dünyamızı bekleyen demografik gerçeklere hazırlıklı olmak ve yarının yaşlıları için sürdürülebilir sosyal politikalar geliştirmek adına bu uzun, zorlu fakat son derece anlamlı yolculuğa çıkılması için ilgili araştırmacılara şevk ve destek verilmesi gerektiğine inanıyoruz. Dolayısıyla, Türkçe alanyazına katkı sağladığına inandığımız bu makalede, son derece güncel ve önemli bir fenomen olan yaşlılığı politik ekonomik kuram çerçevesinde ele alarak Carroll Estes’in geliştirdiği teorik modeli tanıtmaya çalıştık.

Estes’in modelinin, yaşlılığa yönelik geliştirilen diğer kuramlardan çok daha kapsayıcı ve detaylı olduğunu düşünüyoruz. Özellikle toplumsal cinsiyet, neredeyse tüm yaşlılık teorilerinde ihmal edilmiştir. Bu bağlamda Estes’in teorisinin toplumsal cinsiyet noktasında yaptığı vurgu yenilikçi ve kıymetlidir. Fakat Estes’in toplumsal cinsiyet kapsamında yaşlı kadınlar üzerine yoğunlaşmasının yaşlı erkeklere bakan farklı yönleri ihmal ettiğini ve görünmez kıldığını da belirtmekte fayda görüyoruz. Dolayısıyla teorisinin yaşlı erkekler açısından daha detaylı incelenmesi, araştırmacıların ilgisine muhtaçtır. Diğer taraftan Estes, emekliliği daha çok ekonomik ihtiyaçlar bağlamında değerlendirmektedir. Emekliliğin sosyal ve duygusal ihtiyaçları karşılamadaki yerinin de çözümlenmesi gerekmektedir. Sonuç olarak, Estes’in teorisinin diğer yaşlılık teorilerinden çok daha kapsayıcı ve katmanlı olduğunu altını bir kez daha çizerek, bu teorisinin sosyal politikalar alanında yapılacak olan çalışmalar için büyük bir hazine olduğunu belirtmek istiyoruz. Yaptığımız bu araştırmanın, akademik yazınımızın daha önce yürünmemiş karanlık yollarında çabalayan bir ışık olarak varlık göstermesini temenni ediyoruz.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declares no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Grant Support: The author received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/References

- Acker, J. (1992). From sex roles to gendered institutions. *Contemporary Sociology*, 21(5), 565–569. <https://doi.org/10.2307/2075528>
- Angell, M. (2014). On Arnold Relman (1923–2014) : A towering figure in American medicine. *New York Review of Books*.
- Çevik, O., Çoltu, İ., & Solmaz, U. (2023). Institutional care of old people: England and Turkey, A comparative study. *7th International New York Academic Research Congress on Humanities and Social Sciences* (pp. 177–187).
- Collins, P. H. (1990). *Black feminist thought: Knowledge, consciousness, and the politics of empowerment*. Unwin Hyman.
- Cranston, M. (2020). Ideology. In *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/topic/ideology-society>
- Dressel, P., Minkler, M., & Yen, I. (1997). Gender, race, class, and aging: Advances and opportunities. *International Journal of Health Services: Planning, Administration, Evaluation*, 27(4), 579–600. <https://doi.org/10.2190/7XAY-PYBN-AA5L-3DRC>
- Ehrenreich, B., & Ehrenreich, J. (1969). The medical industrial complex. In *Health - PAC*. Health Policy Advisory Center.
- Estes, C. L., Gerard, L., Zones, J. S., & Swan, J. (1984). *Political economy, health, and aging*. Little Brown.
- Estes, C. L. (1979). *The aging enterprise*. Jossey-Bass.
- Estes, C. L. (1991). The Reagan legacy: Privatization, the welfare state, and aging in the 1990s. In J. Myles & J. Quadagno (Eds.), *States, labor markets and the future of old age policy* (pp. 59–83). Temple University Press.
- Estes, C. L. (2001). *Social policy and aging: A critical perspective*. Sage.
- Estes, C. L., Harrington, C., & Pellow, D. N. (2001). The medical-industrial complex and the aging enterprise. In *Social policy and aging: A critical perspective* (pp. 165–187). Sage.
- Estes, C. L., & Phillipson, C. (2002). The globalization of capital, the welfare state, and old age policy. *International Journal of Health Services: Planning, Administration, Evaluation*, 32(2), 279–297. <https://doi.org/10.2190/5TY7-PD68-QLD1-V4TY>
- Habermas, J. (1988). *Legitimation crisis* (T. McCarthy, trans.). Polity Press.

- Habermas, J. (2018). *Küreselleşme ve milli devletlerin geleceği* (M. Beyaztaş, çev.). Yarın Yayınları.
- Himmelstein, D. U., & Woolhandler, S. (1986). Cost without benefit: Administrative waste in the U.S. *New England Journal of Medicine*, 314(7), 441–445. <https://doi.org/10.1056/NEJM198602133140710>
- Hooyman, N. R., Kawamoto, K., & Kiyak, H. A. (2015). *Aging matters: An introduction to social gerontology*. Pearson.
- Larson, A., Gillies, M., Howard, P. J., & Coffin, J. (2007). It's enough to make you sick: The impact of racism on the health of Aboriginal Australians. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 31(4), 322–329. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/j.1753-6405.2007.00079.x>
- McKinlay, J. B., & Stoeckle, J. D. (1994). Corporatization and the social transformation of doctoring. In P. Conrad & R. Kern (Eds.), *The sociology of health and illness: critical perspectives* (pp. 182–193). St. Martin's.
- McKinlay, J. B. (1985). *Issues in the political economy of health care*. Tavistock Publications.
- Navarro, V. (1976). *Medicine under capitalism*. Prodist.
- O'Connor, J. (2009). *The fiscal crisis of the state* (4th ed.). Transaction Publishers.
- Offe, C., & Ronge, V. (1982). Theses on the theory of the state. In A. Giddens & D. Held (Eds.), *Classes, power, and conflict: classical and contemporary debates* (pp. 249–257). The Macmillan Press.
- Okazaki, S. (2009). Impact of racism on ethnic minority mental health. *Perspectives on Psychological Science*, 4(1), 103–107. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6924.2009.01099.x>
- Paradies, Y., Ben, J., Denson, N., Elias, A., Priest, N., Pieterse, A., Gupta, A., Kelaher, M., & Gee, G. (2015). Racism as a determinant of health: A systematic review and meta-analysis. *PLOS ONE*, 10(9), e0138511. <https://doi.org/10.1371/JOURNAL.PONE.0138511>
- Paradies, Y. C. (2006). Defining, conceptualizing and characterizing racism in health research. *Critical Public Health*, 16(2), 143–157. <https://doi.org/10.1080/09581590600828881>
- Peterson, P. G. (1999). How will America pay for the retirement of the baby boom generation? In J. B. Williamson, D. M. Watts-Roy, & E. R. Kingston (Eds.), *The generational equity debate* (pp. 41–57). Columbia University Press.
- Phillipson, C. (2006). Aging and globalization: Issues for critical gerontology and political economy. In J. Baars, D. Dannefer, C. Phillipson, & A. Walker (Eds.), *Aging, globalization and inequality* (pp. 43–58). Routledge.
- Plotkin, S., & Scheuerman, W. E. (1994). *Private interest, public spending: balanced budget conservatism and the fiscal crisis*. South End.
- Quadagno, J. (1994). *The color of welfare: how racism undermined the war on poverty*. Oxford University Press.
- Relman, A. S. (1980). The new medical-industrial complex. *New England Journal of Medicine*, 303(17), 963–970. <https://doi.org/10.1056/NEJM198010233031703>
- Şentürk, M., & Altan, R. B. (2015). Giriş. In M. Şentürk & H. Ceylan (Eds.), *İstanbul'da yaşlanmak İstanbul'da yaşlıların mevcut durumu araştırması* (pp. 13–35). Açılım Kitap.
- Therborn, G. (1980). *The ideology of power and the power of ideology*. NLB.

- Thompson, K. (1986). *Beliefs and ideology*. Tavistock Publications.
- Trent, M., Dooley, D. G., & Doug , J. (2019). The impact of racism on child and adolescent health. *Pediatrics*, 144(2), e20191765. <https://doi.org/10.1542/peds.2019-1765>
- Twine, F. (1994). *Citizenship and social rights: the interdependence of self and society*. Sage.
- United Nations. (2019). Profiles of ageing 2019. In *United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division (POP/DB/PD/WPA/2019)*.
- Victor, C. (2005). *The social context of ageing: a textbook of gerontology*. Routledge.
- Vincent, J. (2003). *Old age*. Routledge.
- Weber, M. (1946). *From Max Weber: essays in sociology* (H. H. Gerth & C. W. Mills, ed. & trans.). Oxford University Press.
- Weitz, T., & Estes, C. L. (2001). Adding aging and gender to the women’s health agenda. *Journal of Women & Aging*, 13(2), 3–20. https://doi.org/10.1300/J074v13n02_02
- World Health Organization. (2020). Deaths by cause, age, sex, by country and by region, 2000-2019. In *Global Health Estimates 2020*.
- Wohl, S. (1984). *The medical industrial complex*. Harmony Books.
- Wright, E. O. (1997). *Class counts: comparative studies in class analysis*. Cambridge University Press.
- Yıldırım, C. (2016). Neoliberal d nemde Türkiye’de sosyal sınıflar ve değişen orta sınıf. In L. Sunar (Ed.), *Türkiye’de toplumsal tabakalaşma ve eşitsizlik* (s. 89–114). Matbu Kitap.

